

Стажування в бібліотеці Університету Миколи Коперника в Торуні

Мірошниченко М. О.,

Тепікіна Л. В.,

завідувачі відділів

Науково-технічної бібліотеки ім. Г.І. Денисенка

Національного технічного університету

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Для ефективної бібліотечної роботи завжди важливо використовувати креативний досвід вітчизняних і зарубіжних колег. Нам пощастило ознайомитися з діяльністю бібліотеки Університету Миколая Коперника в м. Торуні (Польща). Впродовж двох тижнів відбулося багато цікавих зустрічей і бесід з польськими бібліотекарями.

Торунь є одним з великих університетських центрів Польщі. Університет Миколая Коперника було засновано у 1945 р., коли сюди прибула група колишніх працівників віленського університету Стефана Баторія для продовження наукової і освітньої роботи. Університет діє понад 70 років, зберігаючи традиції свого попередника. Сьогодні в закладі, що є найбільшим в північній Польщі, навчаються майже 23 тис. студентів на 17 факультетах.

Університет розташований компактно в одному з мальовничих районів міста. Комплекс сучасних будівель створено в 70-х рр. XX ст., коли Польща відзначала 500-річчя від дня народження М. Коперника. Територія університетського містечка – велика паркова зона, дуже затишна і красива.

Інформаційно-бібліотечна мережа університету обслуговує працівників вишу, студентів, випускників, слухачів курсів підвищення кваліфікації та користувачів з інших наукових, навчальних установ міста. До неї входять головна і 12 факультетських бібліотек. Головна книгозбірня розташована в самому центрі університетського містечка. Спроектована 45 років тому з урахуванням усіх потреб користувачів, бібліотечна будівля й до сьогодні залишається комфортною та зручною. Тут розміщуються керівництво закладу, більшість книжкових фондів, відділи комплектування та опрацювання фондів, спеціальних та галузевих колекцій, обслуговування і книгозберігання, а також – підрозділи інформаційних технологій та оцифрування, консервації та збереження фондів, архів польської еміграції сер. XX ст. та зала літератури з

історії країн Балтійського узбережжя. До складу бібліотеки входить і університетський музей, розташований у центрі міста.

Загальний фонд бібліотеки налічує близько 3 млн. книг, періодичних видань та електронних документів, що необхідні для навчання та наукових досліджень.

На бібліотечному сайті, що діє з 1995 р., можна дізнатися про всі новини закладу та скористатись електронними послугами, сервісами і ресурсами.

Для нас було особливо цікавим функціональне зонування бібліотечних приміщень, тому що книгозбірня Київської політехніки є подібною до польської за архітектурним проектом та часом побудови.

Турбота про задоволення потреб користувачів відчувається вже на першому поверсі бібліотеки: поряд із гардеробом є куточки для відпочинку, користувачі також мають можливість поїсти в невеличкому барі, скористатись Інтернетом і дізнатися про події, що відбуваються в бібліотеці та місті (завдяки великому екрану з відеоанонсами). Крім того, до послуг користувачів численні комп'ютери з доступом до електронного каталогу (ЕК) бібліотеки, консультаційний пункт чергового працівника інформаційно-бібліографічного відділу, який записує нових користувачів і скеровує до відповідних підрозділів бібліотеки, та пункт видачі і приймання літератури. Весь поверх має зрозумілу навігацію.

Наше знайомство з підрозділами університетської бібліотеки розпочалося з відділу періодичних видань, працівники якого здійснюють увесь цикл роботи з періодикою: комплектування, опрацювання, зберігання та обслуговування. Майже 70% видань внесено до ЕК. Щорічно Університет Миколая Коперника виділяє 800 тис. злотих на передплату періодичних видань, тож до бібліотеки надходить майже 10 тис. пр. газет і журналів з різних галузей знань. У вільному доступі є всі друковані журнали і газети і майже 40 електронних баз періодичних видань.

Також на першому поверсі розташовано відділ інформаційно-бібліографічної роботи. Фахівці відділу чергують на пункті реєстрації; надають інформацію про ресурси бібліотеки (ЕК, електронні бази даних тощо); навчають користуватись електронними каталогами своєї та інших бібліотек; проводять заняття для студентів, аспірантів та інших категорій користувачів; влаштовують екскурсії бібліотекою; організовують наукові конференції, семінари, культурно-освітні заходи, виставки, презентації; надають інформацію на сайт книгозбірні та в соціальні мережі про бібліотечні події; підтримують зв'язки з мас-медіа

міста та воєводства, а також з іншими бібліотеками, університетами, музеями, установами (майже 80 партнерів). Щорічно силами фахівців відділу в книгозбірні проводиться 100-150 різних заходів. Окрім того, цей підрозділ займається поповненням Куяво-Поморської цифрової бібліотеки (відбирає видання для оцифрування і розміщує готові файли на сторінці цифрової бібліотеки).

Ще один дуже важливий напрям роботи зазначеного підрозділу забезпечують працівники його секції бібліографії публікацій співробітників вишу та бібліографічного аналізу. З 1986 р. науковці Університету Миколая Коперника надають бібліотеці свої публікації в друкованому вигляді для оброблення та внесення в загальну базу даних. За наказом Міністерства науки та вищої освіти Польщі викладачі вишів з 2010 р. мають кожні 4 роки звітувати про результати своєї наукової діяльності. Отже, працівники секції збирають, обліковують та звітують перед міністерством про всі публікації викладачів і професорів Університету Миколая Коперника під час їхньої роботи в цьому закладі. База бібліографічних даних створюється в системі *Expertus* і налічує вже понад 89 тис. записів, але постійно оновлюється та доповнюється. Для розв'язання спірних питань щодо наукової цінності статті (наукової роботи) в університеті створено спеціальну комісію.

Внутрішні підрозділи бібліотеки відокремлено від приміщень, доступних користувачам, що є доцільним. На першому поверсі також розміщуються відділ комплектування та опрацювання фондів і відділ комп'ютеризації та оцифрування фондів.

Бібліотека Університету Миколая Коперника отримує обов'язковий примірник всіх книжкових та періодичних видань, що виходять в Польщі, відповідно до навчального процесу та наукової діяльності університету. Дев'ять працівників секції комплектування здійснюють весь комплекс робіт щодо поповнення бібліотеки інформаційними ресурсами (друкованими та електронними). Окрім обов'язкових надходжень бібліотека одержує видання за книгообміном (вітчизняним та зарубіжним) та дари від організацій і приватних осіб.

У секції наукового опрацювання документів шість осіб здійснюють короткий формальний бібліографічний опис та виконують технічне опрацювання видань. Щорічно бібліотека отримує до 40 тис. пр. книжкової продукції.

Електронний каталог бібліотеки започатковано 1995 р. Він формується за допомогою програмного забезпечення *Horizon*. Документи 1801-1995 рр. представлено в картковому каталозі, їх можна замовити для видачі на читацький формуляр або для роботи в читальній залі. Також бібліотека Університету Миколая Коперника бере участь в наповненні Національного університетського каталогу Польщі – *NUKAT*: створює відсутні в ньому бібліографічні записи або доповнює вже існуючі. Важливо, що далі запис потрапляє в найповнішу у світі бібліографічну базу даних *WorldCat*.

Один з найважливіших підрозділів бібліотеки, що відповідає за актуальність тематичних колекцій у відкритому доступі, є відділ тематичних колекцій. У ньому працюють 23 бібліотекарі, більшість з яких мають спеціальну та бібліотечну освіту. У вільному доступі нараховується 174 тис. пр. документів на двох поверхах бібліотеки. Тут представлено найактуальніші наукові, навчальні та періодичні видання, розташовані за галузями знань (13 тематичних колекцій).

Щорічно колекція поповнюється 15 тис. нових видань. Фахівці відділу відбирають літературу для фонду відкритого доступу; консультують користувачів; здійснюють пошук, аналіз наявних документів та неактуальні передають у книгосховище; перевіряють правильність розставлення фонду відкритого доступу. Також вони створюють предметні рубрики для бібліографічних записів і виконують обов'язки галузевих експертів.

У відділі діє Центр європейської документації (*Centrum Dokumentacji Europejskiej*), в якому зберігається література, присвячена діяльності Європейського Союзу.

Значний обсяг роботи виконує відділ бібліотеки відділ обслуговування та книгозберігання. Працівники книгосховища добирають літературу та передають її в пункт видачі або в читальну залу. Одержати літературу можна через бібліотечну карту. Кількість отриманих видань і термін користування залежить від категорії читачів. Наукові видання до 1960 р., контрольні примірники та документи зі спеціальних колекцій видаються тільки для роботи в читальній залі.

Користувач має доступ до всієї інформації власного електронного формуляра, а також можливість замовляти, резервувати та подовжувати термін користування літературою через електронний каталог, доступ до якого надається з сайту бібліотеки.

Послуги міжбібліотечного та міжнародного абонементу надає один працівник. Для співробітництва з закордонними бібліотеками університет закуповує ваучери ІФЛА. Для забезпечення відвідувачам доступу до документів з інших польських книгозбірень бібліотека університету укладає відповідні договори. Зазначені документи надаються користувачам безкоштовно, поштові витрати сплачує університет.

Значну увагу ми приділили знайомству з роботою секції оцифрування відділу інформаційних технологій, фахівці якої займаються створенням електронних копій документів із різних бібліотечних колекцій. Книжкові видання, журнали, графічні роботи тощо різного формату оцифровуються за допомогою спеціального устаткування (сканери, фотоапарати та ін.).

Особливе зацікавлення викликав відділ консервації та збереження фондів. Тут працюють дев'ять спеціалістів високої кваліфікації, які виконують повний комплекс робіт зі збереження та реставрації цінних документів (реставрація і поновлення палітурок і сторінок; виконання палітурних робіт, дезінфекція документів, виготовлення спеціальних папок для збереження видань тощо). Відділ обладнано всіма необхідними для реставрації засобами: барокамерою для дезінфекції, шафою для висушування книжкових видань, хімічними речовинами і матеріалами. Фахівці бібліотеки виконують також замовлення на реставраційні роботи інших організацій з усієї Північної Польщі.

Діяльність двох самостійних секцій бібліотеки – Кабінету вивчення поморських країн та Архіву еміграції (*Pracownia Pomoroznawcza* та *Samodzielna Sekcja - Archiwum Emigracji*) - присвячено історії країн Балтійського узбережжя та польської еміграції середини ХХ ст. відповідно. Обидві колекції є широковідомими серед науковців Польщі та інших країн, їх активно вивчають і досліджують.

Чимало часу ми присвятили знайомству з відділом спеціальних колекцій, що становлять значну частину бібліотечного фонду. Тут зберігаються унікальні середньовічні манускрипти, рукописні книги та стародруки, старовинні географічні карти, твори образотворчого мистецтва, ноти, документи соціального життя. У відділі працюють 13 фахівців, що поповнюють довідково-інформаційний апарат, вивчають документи, публікують результати своїх досліджень, консультують та обслуговують відвідувачів.

Для користування колекціями необхідно отримати спеціальний дозвіл і замовити документи заздалегідь. Працювати з документами можна тільки в спеціальній читальній залі. Якщо існує цифрова копія документу, користувач

працює саме з нею. Цифрові копії найцінніших видань і документів створюються першочергово.

Зазначимо, що досвід роботи цього відділу ми використали у себе: започаткували колекцію «Документи соціального життя Київської політехніки». Також нас цікавив досвід бібліографічного опису стародруків. Ми з'ясували, що польські колеги описують документи максимально повно, без скорочень і пропусків, з додатковою історичною інформацією.

Ще один окремих підрозділ бібліотеки – університетський музей. Тут зібрано історично-мистецькі колекції, що слугують науковим і навчальним цілям вишу; проходять виставки. Так, під час нашого перебування в Торуні, в музеї експонувалась виставка «Владислав Рацкевич 1885-1947: політична біографія».

Останній підрозділ, з яким ми ознайомилися, – книгозбірня факультету математики та інформатики, котра вважається однією з найповніших математичних бібліотек у Польщі. Тут майже вся література англomовна, тільки підручники для перших курсів – польською мовою. Замовляють літературу для бібліотеки за рекомендаціями професорів і викладачів факультету. У фонді представлено близько 830 назв профільних журналів. Для поповнення фонду з інформатики використовується практика купівлі статей у вигляді PDF-файлів. Тут зберігаються дипломні роботи бакалаврів і магістрів з 1960-х рр.

В бібліотеці працює всього два бібліотекарі в будні дні з 9.00 до 16.00. У нас залишилося дуже приємне враження від відвідин цієї книгозбірні, за що велике спасибі її завідувачу - пані Е. Горчиці.

Загалом, стажування було дуже корисним і плідним. Важливим результатом стало порівняння напрямів діяльності університетських бібліотек Польщі та України. Наприклад, основні бібліотечні процеси в наших книгозбірнях дуже схожі: комплектування, наукове оброблення інформації, надання послуг та консультацій.

Цікавим і корисним для нас був досвід польських колег щодо надання послуг предметних бібліотекарів, а саме професійне тематичне консультування користувачів з відповідного напрямку (профілю). Нині, завдяки набутому досвіду, в Науково-технічній бібліотеці ім. Г.І. Денисенка сформовано групу фахівців, які надають тематичні консультації з відповідних галузей знань. Предметний бібліотекар організовує пошук потрібної інформації у фондах бібліотеки КПІ, фондах бібліотек України та зарубіжних країн, базах даних, передплачених бібліотекою, та ресурсах відкритого доступу.